

Academic Intelligence și științele politice

Mazăre, Dan

Veröffentlichungsversion / Published Version

Zeitschriftenartikel / journal article

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Mazăre, D. (2011). Academic Intelligence și științele politice. *Annals of the University of Bucharest / Political science series*, 13(2), 21-34. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-378609>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer CC BY-NC-ND Lizenz (Namensnennung-Nicht-kommerziell-Keine Bearbeitung) zur Verfügung gestellt. Nähere Auskünfte zu den CC-Lizenzen finden Sie hier: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.de>

Terms of use:

This document is made available under a CC BY-NC-ND Licence (Attribution-Non Commercial-NoDerivatives). For more information see: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

ACADEMIC INTELLIGENCE ȘI ȘTIINȚELE POLITICE

DAN MAZĂRE

Abstract

The international academic community is currently exploring the development of the intelligence studies domain as a social science project. The current position paper argues for a project to connect, in content terms, the Romanian political science with the domain of intelligence studies. It takes into account the international and local context, and presents some of the benefits to be generated by the intersection of these two domains.

Keywords: intelligence studies, political science.

În mediul academic internațional au fost lansate în ultimele două decenii programe educaționale abordând teme specifice intelligence-ului, extinzându-se în acest mod clasicele studii de securitate pe o nouă dimensiune: studii de intelligence¹.

Ca manifestare a reacției bidirecționale prin care mediul academic influențează și este modelat de transformările sociale, politice și economice, studiile de securitate au fost abordate și în România, într-o manieră sincronizată cu evoluția societății românești în ultimele două decenii. Universități românești, publice dar și private, au lansat și dezvoltat programe dedicate studiilor de securitate (nivel de licență sau master), iar instituțiile militarizate au imaginat proiecte educaționale care să permită integrarea cursanților provenind din mediul civil. Introducerea în cadrul academic a studiilor de intelligence sau informații (dupa nomenclatorul locului) este totuși de dată mai recentă, abia la sfârșitul anilor '90 manifestându-se primele inițiative academice personale, iar ulterior, la distanță de un deceniu, inițiative sistemice, instituționale².

¹ Având ca punct de plecare mediul academic american, astfel de inițiative sunt prezente și în spațiul european, în Marea Britanie, Franța, Spania, Germania, în fiecare dintre aceste state prevalând o direcție identitară de integrare și extindere a studiilor de securitate sau a studiilor economice pe dimensiunea intelligence, o direcție racordată însă la valorile comune cadrului Euro-Atlantic.

² În 2010, există linii de licență / master în studii de securitate, în desfășurare sau doar ca proiect, în cadrul mai multor universități din România, publice (spre exemplu universitățile din Sibiu, Cluj, București) sau private (spre exemplu, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”), în cadrul unor facultăți de științe politice, istorie, sociologie. Studiile de intelligence – „analiză de informații” sunt abordate în cadrul Facultății de Sociologie – Universitatea București. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul” are ca principal rol pregătirea profesională a cadrelor

Deși studiile de securitate au fost integrate cel mai adesea în cadrul unor departamente de științe politice sau relații internaționale, evoluția ideii de securitate în aceste ultime două decade a făcut ca multi-disciplinaritatea să devină o condiție necesară în abordarea celor mai multe dintre temele aferente conceptului. La nivelul anului 2010, studiile de intelligence constituie un domeniu științific emergent, asupra căruia planează de asemenea necesitatea raportării la multi-disciplinaritate³. În această direcție nu putem vorbi de o problemă bine definită și implicit nici de existența unor inițiative bine definite în mediul academic internațional, multi-disciplinaritatea în sine generând întotdeauna dezbateri, atât științifice cât și de organizare instituțională, atunci când cazul particular lasă locul unui cadru generic și reproductibil de abordare a problemelor (Axelrod, 2008). Acest dialog între lumea studiilor de intelligence și diverse științe sociale nu urmărește încă un program structurat la nivel de obiective și pași de dezvoltare, comunitatea academică și rețelele de cercetare aferente fiind, cel puțin la nivel european, în plin proces de coagulare⁴.

*

Articolul de față își propune să evidențieze natura unei posibile intersecții la nivel conceptual (agenda de cercetare, curricula) între știința politică românească și studiile de intelligence. Sunt prezentate împrejurările în care acest proces ar avea loc și sunt emise câteva ipoteze cu privire la urmările sale.

Atât știința politică cât și studiile de intelligence au apărut ca reflecții asupra unor activități specifice colectivităților umane, „politică” și „intelligence-ul” fiind înainte de orice altceva practici sociale bine definite ca scop. Caracterul științific al demersului intelectual asupra acestor practici ține de modul în care se desfășoară și este organizată ca știință reflecția intelectuală, existând diferențe importante față de abordările de natură filosofică, jurnalistică, față de speculația literară (Goodin, 2009), (Johnson, 2007). Nu trebuie omisă însă observația că, atât în cazul științei politice cât și al studiilor de intelligence, problemele specifice domeniului sunt explorate din perspectiva cadrului mai larg al științelor sociale. Astfel, dezbaterile privind relația acestor două domenii academice cu științele naturale și cu matematica sunt privite, de cele mai multe

Serviciului Român de Informații. În Facultatea de Științe Politice – Universitatea București, cursurile cu o tematică specifică domeniului intelligence au fost introduse prin inițiative personale (Sorin-Gabriel Sebe) încă din 1998, fără definirea unei linii specializate de licență / master, ca o prelungire a inițiativei OSINT în România.

³ Multi-disciplinaritatea, înțeleasă ca inter-disciplinaritate sau/și trans-disciplinaritate, este privită drept sursă de perfecționare a acelor activități practice specifice analizei de intelligence dar și ca o cale pentru definirea unei teorii a intelligence-ului, sau cel puțin, a teoretizării intelligence-ului.

⁴ Se poate folosi ca indicator al acestei coerențe activitatea grupului constituit la nivelul ECPR – European Consortium for Political Research, „Standing Group on Intelligence Governance”, în cadrul evenimentelor periodice organizate de ECPR și între aceste evenimente.

ori, printr-un filtru care separă generic științele sociale, ca ansamblu, de științele naturale. Acestei distincții i se adaugă toate acele consecințe care rezultă din faptul că politica și intelligence-ul, ca activități umane fundamentale prin scop și vechime, sunt prezente în imaginarul, vocabularul colectiv, se bucură de ubicuitate în discursul din spațiul public. În acest cadru, vom regăsi deopotrivă în domeniul științei politice și în cel al studiilor de intelligence premisele care conduc, uneori, spre pseudo-știință, cu consecințele specifice acestui fenomen (Bunge, 1984).

Științifice sau nu, reflecțiile intelectuale asupra politicii și intelligence-ului sunt relaționabile fie și numai la nivelul simțului comun. Astfel, există un nivel „arheologic” potrivit căruia politica și intelligence-ul sunt „vechi”: după cum asocierea dintre cea mai veche meserie din lume și politică a devenit un clișeu, există autori care plasează intelligence-ul – înțeles ca spionaj – pe o poziție secundă într-o astfel de ierarhie a vechimii activităților umane lucrative (Knightley, 1989). Dincolo de perspectiva originii imemorabile, dar rămânând în registrul simțului comun, între practica politică și cea de intelligence există legături care pot fi plasate și la un nivel al (con)sensurilor, un nivel semantic. Pentru a pune în evidență caracterul strategic și intervenționist al intelligence-ului, cadrul său concurențial de desfășurare, un autor avea să ofere o definiție a intelligence-ului raportându-se la definiția lui Clausewitz asupra războiului. Astfel, dacă războiului este în viziunea lui Clausewitz o continuare a politicii internaționale prin alte mijloace, atunci intelligence-ul este o continuare a războiului prin interferența clandestină a unei puteri în evoluția unei alte puteri pe scena internațională, o anti-diplomație (der Derian, 1992).

Pentru a depăși nivelul simțului comun, vom privi relația dintre știința politică și studiile de intelligence prin prisma universului tematic abordat în cele două domenii, întărind și extinzând observația asupra nivelurilor „arheologic” și „semantic”, anterior reliefate.

La începutul anilor '90 universal tematic aferent studiului intelligence-ului era considerat ca fiind distribuit pe opt dimensiuni de reflecție, mai mult sau mai puțin științifice (Wark, 1993). Am putea plasa la nivel „arheologic” patru dintre aceste dimensiuni, memorialistică, istorică, investigativ jurnalistică, manifestare în cultura populară; celelalte patru dimensiuni fiind atașabile nivelului „semantic”, definirea intelligence-ului ca atare, a cercetării, a metodologiei de cercetare a intelligence-ului, înțelegerea intelligence-ului în contextul evoluției libertăților civile. Două decade mai târziu, dimensiunile acestea continuă să rămână valabile, dar avangarda abordărilor științifice asupra intelligence-ului poate fi definită prin trei puncte programatice: identificarea unei teorii/teoretizări a intelligence-ului pentru fundamentarea bazei conceptuale (Gill *et al.*, 2009), extinderea culturii analitice în termenii unui transfer de metodă științifică înspre intelligence-ul ca practică (Marrin, 2009), studiul comparat al intelligence-ului, în diverse spații culturale pe care evoluția globală le-a conectat social, politic, economic (O'Connell, 2004). Ceea ce

trebuie evidențiat este faptul că de-a lungul celor două decade multe teme aferente domeniului intelligence au migrat din cadrul militar spre un cadru de interpretare civil, academic.

În lumea științei politice și a studiilor de relații internaționale, cu o istorie încărcată și o complexitate pe măsură, evoluția tematică este mult mai eterogenă. Nu se poate vorbi de o armonie și o continuitate în raport cu temele abordate, mijloacele de studiu utilizate și distribuția acestora la nivel internațional, în diverse state ale cadrului Euro-Atlantic (Easton et al., 1991). Dar legătura între știința politică (și în egală măsură studiile de intelligence) și stat nu trebui căutată numai la nivel conceptual, statul fiind unul din principalele obiecte de studiu în știința politică, ci și în modul în care știința politică a fost instituționalizată și s-a dezvoltat în și prin relația cu statul (Lowi, 1993). Acumularea în timp a rezultatelor obținute în știința politică este problematică în acele spații politice unde funcționalitatea statului este marcată de lipsa de cultură politică democratică. În astfel de contexte se creează climatul propice în care diversele avataruri ale pseudo-științei planează nu doar asupra evoluției domeniului știință politică dar și, inerent, asupra oricărei abordări științifice ce se adresează politicului (sociologică, antropologică etc.). Obiectul de studiu, statul, politicul, prin instituțiile pe care le generează, eșuează în a plasa rezultatele științei politice într-o grilă critică de interpretare și analiză. În același timp, chemată fiind să ofere coerență și viziune acestui mediu, știința politică este efervescentă prin tematica abordată și vocală prin reprezentanții săi care adesea parăsc granițele academice pentru a evolua, simultan, pe scena politică.

Evoluția științei politice în România este parte din evoluția societății românești în ultimele două decenii. Știința politică a fost reinstituționalizată în acest cadru, însă spre deosebire de multe alte domenii academice (economie, sociologie, psihologie, științe naturale etc.) a avut de depășit într-o manieră mult mai transparentă și abruptă legătura cu trecutul marcat de tarele socialismului științific, ceea ce studiul politicii a însemnat în perioada comunistă. Rezultă de aici atât șansa unei construcții instituționale noi la nivel de domeniu dar și o acută problemă de resursă umană, cu o pregătire și un spirit adecvate misiunii de definire a bazelor democrației românești, a unei noi culturi civice⁵ în societatea românească. Redefinirea democrației în cadrul românesc, a reprezentării și angajării directe în decizia politică, a ingineriei constituționale și electorale, constituirea și analiza multi-partidismului, analiza culturii politice în regatul și republica socialistă România, integrarea în structurile Euro-Atlantice, Uniunea Europeană și NATO, comparația cu alte spații politice, democrații liberale vechi sau emergente și aflate de asemenea în tranziție, acestea sunt temele majore care au definit agenda științei politice românești în ultimele două decenii. Complexitatea unei astfel de agende disciplinare este dată nu doar de

⁵ În sensul definit de (Almond și Verba, 1963).

numărul vast de teme, ci este direct marcată și de nevoia de imersie în și reflecție asupra spațiului public românesc, aflat în plin proces de redefinire, cu o dinamică a valorilor socio-politice și economice în consecință.

Un prim pas în definirea unor politici educaționale care să încurajeze multi-disciplinaritatea la nivel de sistem educațional ține de existența unei delimitări între discipline, pornind de la agendele de studiu și cercetare disciplinară, pe baza cărora să poată fi evidențiat necesarul și utilitatea de import și export de concept și de metodă științifică în și din diverse domenii. Complexitatea la nivelul agendei științei politice românești în raport cu vidul democratic inițial, la nivelul relației cu societatea și cadrul instituțional, poate fi invocată ca argument în motivarea precarității unei astfel de evidențe interne domeniului, care să susțină un proces de acumulare în timp a eforturilor academice într-o direcție de studiu sau cercetare colectiv asumată. Pentru un astfel de context, specific post-comunismului, o formulă avea să devină emblematică: „building the ship at sea” (Elster *et al.*, 1998).

Un traiect evolutiv oarecum similar a marcat și dezvoltarea post-comunistă a studiilor de intelligence în România, în cadrul instituțiilor specializate ale statului, serviciile de informații. Similaritatea este identificabilă în primul rând ca necesitate de distanțare față de trecut atât în raport cu practicile acestor instituții în perioada comunistă⁶ cât și în raport cu imaginea asupra acestor practici la nivel de opinie publică. Mai mult de atât însă, a existat un paralelism și în ceea ce privește dificultatea identificării și formării în cadrul acestor instituții specializate a resursei umane care să conducă procesul de redefinire a pregătirii personalului. Din acest ultim punct de vedere, trebuie evidențiată diferența majoră între cele două domenii academice: știința politică românească a avut ca misiune directoare susținerea culturii civice la nivelul societății, studiile de intelligence aferente instituțiilor specializate ale statului au avut și au ca primă misiune producerea de resursă umană pentru aceste instituții. Apar astfel două întrebări: în ce măsură acest cadru de interpretare a misiunilor celor două domenii continuă să fie valabil și unde trebuie căutate punctele de intersecție între domenii, dacă existența acestor puncte este dovedită.

În căutarea unor răspunsuri pentru aceste două întrebări este necesară mai întâi evidențierea manierei în care studiile de intelligence au părăsit sub diverse forme granițele serviciilor specializate, căpătând în diverse state din spațiul euro-atlantic un statut aparte.

Desprinzându-se de monopolul instituțiilor specializate ale statului și căpătând și o dimensiune civilă universitară, studiile de intelligence adresează în prezent dezvoltarea dimensiunii de intelligence în cadrul culturii civice într-o

⁶ Temele de cercetare vizând activitatea de poliție politică a serviciilor de informații în perioada comunistă tind să acapareze un domeniu de cercetare mult mai bogat, lumea serviciilor de informații în statele comuniste având o complexitate cel puțin echivalentă celei din statele democratice ale vremii.

societate, cultura de intelligence a societății respective (Steele, 1996). Noul cadru de promovare a studiilor de intelligence nu exclude formarea de specialiști în intelligence pentru că apariția unei culturi de intelligence este caracterizată de apariția unei piețe a ideilor dar și a muncii în care cei cu o pregătire în acest domeniu activează. Monopolul instituțiilor specializate ale statului asupra evoluției conceptuale a domeniului studiilor de intelligence dispare iar beneficiarii unui astfel de context sunt toate acele organizații pentru care criteriul competitivității este important. Indirect, competitivitatea statului care a inițiat un astfel de proiect va crește, dar o astfel de afirmație trebuie cu atenție probată prin politici corespunzătoare, care să permită agregarea la nivel societal a competitivității corporațiilor și indivizilor. Strict din punct de vedere economic, definirea competitivității statului ca sursă a succesului său economic este o ipoteză ce trebuie întotdeauna testată cu atenție (Krugman, 1994). Serviciile specializate rămân încărcate cu responsabilitate la nivel colectiv, sunt răspunzătoare în fața societății și a instituțiilor politice specifice democrației reprezentative. Originea acestei evoluții trebuie căutată în primul rând în schimbarea de context global la sfârșitul Războiului Rece, în avansul democrației liberale în spații anterior greu accesibile din punct de vedere al circulației persoanelor, bunurilor, serviciilor și informației ca atare. Informația vehiculată în medii dintre cele mai diverse, de la cele ale presei tradiționale la cadrul care avea să fie denumit cyber-spațiu, devine în noul context una din sursele primare pentru procesele de intelligence. Dezvoltarea tehnologiei informației a întreținut și a facilitat acest proces ale cărui origini aveau să fie etichetate drept „revoluția surselor deschise” (Steele, 1992).

Paradoxal, pentru a desprinde concluzii privind rolul *studiilor de intelligence* în cadru academic, deci în afara barierelor definite de instituțiile specializate ale statului, este necesar să înțelegem modul în care *intelligence-ul ca practică* a fost afectat de revoluția surselor deschise. În interpretarea utilizată de practicieni, intelligence-ul are un triplu înțeles. Definește în primul rând acea activitate bazată pe colectarea, procesarea și analiza informațiilor din diverse surse ale mediului informațional, activitate ciclică prin care într-un cadru concurențial sunt urmărite obiective ce țin de securitatea entității care întreprinde activitatea (indiviz, corporație, stat, națiune etc). Intelligence-ul reprezintă în egală măsură și rezultatul produs de această activitate, un raport oferit decidentului (cetățean, manager, decident politic etc.) ca punct de sprijin în procesul de deliberare și luare a deciziilor, pentru securizarea evoluției în cadru concurențial. Practicianul echivalează intelligence-ul și cu întregul ansamblu angrenat în întreținerea activității amintite, cu organizația în sine, având o cultură organizațională specifică în care „secretul” este unul din elementele care mediază interacțiunea dintre membri și între membri și non-membri (se manifestă cel mai adesea sub forma unor constrângeri privind confidențialitatea acțiunilor întreprinse și a rezultatelor obținute) (Johnson, 2007).

Din perspectiva intelligence-ului ca practică, revoluția surselor deschise a plasat la începutul anilor '90 colectarea și analiza informației de către serviciile specializate dincolo de limita documentelor clasificate drept secrete și protejate în consecință. Intelligence-ul a fost afectat atât ca activitate, produs și organizație. Intelligence-ul ca activitate trece, odată cu acest moment, prin transformări spectaculoase pentru că spațiul uriaș de surse deschise și posibile soluții introduce o complexitate suplimentară în procesul de colectare a informației dar, mai ales, în procesul de analiză a informației colectate. Analiza de intelligence pornind de la surse deschise se va lovi astfel de multe din problemele aflate în atenția științelor sociale, sociologie, știința politică, antropologie etc., se va confrunta cu probleme matematice și informatice în măsura în care se va dori automatizarea colectării, analizei și fuziunii de informații. În noul context al surselor deschise, nu trebuie făcută totuși confuzia majoră prin care se echivalează adesea conceptul de sursă deschisă cu un produs al presei scrise, sau audio-video. Mulțimea articolelor academice produse de o anumită școală de gândire, a proiectelor aprobate spre finanțare de o anumită instituție, a candidaților selectați pentru poziții de conducere, istoricul criteriilor de acordare a unor facilități financiare sunt exemple de surse deschise în măsura în care accesul la aceste informații este public. Accentul și dificultatea migrează spre alegerea celei mai bune metode care să permită manipularea informațiilor colectate, integrarea acestora, creșterea cunoașterii asupra subiectului analizat și în final formularea unui răspuns pentru evoluția într-un anumit cadru concurențial, producerea intelligence-ului. Spre deosebire de un context științific, analiza de intelligence trebuie să conducă la un rezultat pe baza căruia un decident își va asuma responsabilitatea în raport cu securitatea unei colectivități, mai largă sau mai restrânsă, în cazul limită responsabilitatea față de o întreagă societate. Ca produs, în noul context intelligence-ul este rezultatul unei metode de analiză ce operează cu informație publică, rezultă din fuziunea de informație, din acumularea de cunoaștere și raportarea la un cadru concurențial. Intelligence-ul ca rezultat al unei activități de spionaj și contra-spionaj nu dispare, dar nu mai este suficient pentru a acoperi întotdeauna complexitatea contextelor concurențiale actuale, indiferent de nivelul pe care problema este plasată (statal sau nu).

Prin aceste transformări introduse de „revoluția surselor deschise” intelligence-ul nu mai este încartiruit între granițele instituționale ale serviciilor specializate, intelligence-ul ca organizație descoperă și acceptă politicile de transparență și opacitate și importanța relațiilor cu spațiul public. S-au inițiat în diverse state ale spațiului euro-atlantic proiecte pentru dezvoltarea culturii de intelligence, în sensul anterior amintit⁷. Au fost încurajate inițiative academice

⁷ În Franța se înființează „École de guerre économique” (1997), în Spania, în cadrul Universității Rey Juan Carlos din Madrid este stabilită „Cátedra Servicios de Inteligencia y Sistemas Democráticos” (2005) etc.

autonome pentru dezvoltarea studiilor de intelligence în afara limitelor instituționale tradiționale și în același timp au fost reconceptualizate programele educaționale din instituțiile academice pe care le controlau serviciile de informații pentru a se stabili noi cadre de competență pentru personal.

Totuși, chiar și în noul context secretul continuă să rămână elementul cheie în jurul căruia gravitează ecosistemul organizațional aferent conceptului de intelligence. Fie că este obținut printr-o activitate de spionaj, fie că este rezultatul unui process complex de colectare și analiză de informații din sursă deschisă, intelligence-ul ca produs este util în raport cu un cadru concurențial, este un bun rar și astfel într-o abordare economică, are o valoare însemnată. De altfel, secretul a fost asociat ideii de activitate de intelligence în orice cadru cultural și istoric, indiferent de contextul militar, diplomatic sau economic în cauză. Sunt atât de multe exemple documentate despre personaje implicate în activități de spionaj și despre mijloacele utilizate pentru a ascunde adversarilor sursele avantajului sau slăbiciunilor proprii încât ar fi necesar un efort enciclopedic în listarea acestora. Secretul este contextul în care apar alături de practicienii intelligence-ului nu doar creatorii de ficțiune sau adepții entuziaști ai teoriilor conspirative ci și matematicieni, cercetători ai științelor sociale sau naturale, în general mulți dintre savanții unei anumite perioade istorice (Woolsey, 1995). Dacă spionul urmărește accesarea secretelor unui oponent prin „mijloace specifice” (rezultatul aplicării unor procedee științifice anterior descrise, a unor tehnologii sau sa a ingineriei sociale), omul de știință are propriile unelte pentru a lupta cu necunoscutul, cu lipsa cunoașterii (Jones, 1995). Istoricii secolului douăzeci au documentat misiunile speciale pe care oamenii de știință le-au desfășurat în contextul vastelor operațiuni de intelligence ce au însoțit evenimentele istorice majore ale acestei perioade, cele două războaie mondiale, războiul rece, nenumăratele conflicte locale. Această definire a intelligence-ului drept cunoaștere și cunoaștere anticipată în raport cu necunoașterea văzută ca secret, analogie prin care poate fi trasată o linie de legătură între analiza de intelligence și metoda științifică, este elementul ce ridică semne de întrebare asupra posibilității de a formula o teorie a intelligence-ului: ce este intelligence-ul dacă intelligence-ul este știință, deci totul (Agrell, 2002).

După cum s-a amintit anterior, specificul noului context ține de faptul că secretul atașat activităților de intelligence este rezultatul unor politici de transparență și opacitate implementate prin mecanisme similare celor prin care, în cadrul politic, se asigură echilibrul puterilor în stat. Prin aceste mecanisme se controlează atât instituțiile specializate ale statului, serviciile de intelligence, cât și orice altă organizație ce desfășoară activități de intelligence. Orice activitate de intelligence este raportabilă într-un cadru democratic la contextul legal ce definește acel cadru, pornind de la constituție până la legislația special definită.

Dincolo de context, sfârșitul războiului rece și evoluția democratică și tehnologică, este dificilă încercarea de a plasa în exclusivitate asupra unei anumite personalități sau organizații răspunderea pentru declanșarea revoluției surselor deschise⁸. La nivel conceptual poate fi identificată o succesiune de personalități care au fundamentat conceptual posibilitatea unei astfel de evoluții, de la primele descrieri privind beneficiile aduse de accesul rapid al cercetătorilor la informație (Nyce, 1991), la puterea societăților care pot opera ca un corp social inteligent și inovator iar nu ca mulțimi de cetățeni atomizați (Steele, 1996). Poate fi de asemenea nominalizată o personalitate, Robert D. Steele, care la începutul anilor '90 devine un fervent susținător al OSINT – Open Source Intelligence ca fenomen global, din postura de (fost) angajat CIA. La Robert D. Steele s-au raportat mulți dintre cei care transferat din SUA în Europa acest nou mod de a privi lumea intelligence, în cadru academic și instituțional.

Putem reveni acum la cele două întrebări care au impus introducerea cadrului explicativ anterior. Studiile de intelligence în mediul academic nearondat serviciilor de intelligence, cadrul intelligence-ului academic, întrețin o cultură de intelligence ce tinde a deveni în ultimele două decade parte din cultura civică a unei societăți. Într-un astfel de context, în cele mai multe dintre statele zonei euro-atlantice, în diverse domenii academice dar cu precădere în științele sociale au fost introduse teme specifice lumii intelligence.

Din punct de vedere al interacțiunii între știința politică și studiile de intelligence, beneficiile sunt mutuale. O serie de concepte centrale în știința politică pot fi revăzute în direcția integrării problematicei relevate de lumea intelligence actuală, după cum se va arăta în cele ce urmează, printr-un exemplu ce pornește chiar de la modul de definire a politicii și de la rolul statului contemporan, a granițelor formale și imaginare, a suveranității și independenței. Într-o măsură mai puțin evidentă, concepte precum "secretul", "intenția", "anticipația", definitorii pentru lumea intelligence-ului, sunt cel mai adesea ignorate pe nedrept în știința politică. Istoricul bogat al științei politice în devenirea și particularizarea sa ca domeniu de studiu, cu limitele sale teoretice și științifice, poate fi un element important în definirea unei teorii sau, cel puțin, în teoretizarea intelligence-ului. Distanțarea față de abordările istoriciste ale politicii, la începutul secolului al 20-lea (Fesler & *all*, 1951), dezbaterile privind abordarea unei căi normative sau din contră recursul la metoda empirică ca ultim bastion al neutralității științifice (Sartori, 1974, 2004), problema predicției în știința politică și relația cercetător – decident politic (de Jouvenel, 1961, 1965); Lipset și Gyorgy, 1994), sunt elemente prin care știința politică poate contribui de asemenea la dezvoltarea studiilor de intelligence.

Pentru a elimina orice posibilă neclaritate, articolul de față definește intelligence-ul academic, studiile de intelligence, ca un domeniu particular de

⁸ Trecând cu vedere utilizarea problematică a conceptului de revoluție.

cercetare, eminentamente multi-disciplinar (în raport cu temele specifice intelligence-ului multi-disciplinaritatea fiind o condiție a avansului în cunoaștere). Pentru consolidarea unui anumit domeniu academic într-o știință recunoscută și acceptată, timpul joacă întotdeauna un rol important iar evoluția științei politice, în cadru internațional, este un bun exemplu în acest sens. Mai mult de atât, datorită condițiilor de dezvoltare a științei politice în perioada post-comunistă în România, există la nivelul comunității o retință în a accepta abordările multi-disciplinare asupra politicului, politicul fiind definit ca un obiect de studiu la care accesul este în mod exclusivist arondat tinerei științe politice românești. Autorul consideră ca prin interacțiunea între știința politică românească și studiile de intelligence poate fi crescută la nivelul comunității toleranța față de multi-disciplinaritate în general, asigurându-se o reorientare a științei politice românești către o agenda compatibilă cu cea din alte spații de cercetare. Într-un moment în care la nivelul celor mai multe dintre statele Uniunii Europene alocările bugetare dedicate mediului academic sunt revăzute în direcția diminuării fondurilor, a milita pentru multi-disciplinaritate este totuși un exercițiu la limita imaginarului. Totuși, trebuie făcută o distincție între dificultățile de natură instituțională sau birocratică și provocările intelectuale, din acest ultim punct de vedere, interacțiunea între știința politică românească și studiile de intelligence neputând fi îngrădită.

Există o serie de teme abordate în știința politică românească pentru care se poate stabili o linie directă de legătură cu lumea intelligence-ului. Temele ce țin de modul în care puterea politică a colaborat cu serviciile de informații interne și externe în perioada comunistă, temele ce rezultă din problema accesului la arhivele Securității și din definirea procesului de lustrare, au consolidat punți de legătură între cele două domenii. Necesare și utile, aceste dezvoltări sunt raportabile la prezent și viitor în măsura în care cunoașterea și înțelegerea trecutului unei colectivități este relevantă pentru formularea unor proiecții asupra prezentului și viitorului colectivității respective. Dincolo de aceste teme există însă o multitudine de alte puncte de intersecție între știința politică și studiile de intelligence, cu relevanță pentru prezentul și viitorul societății românești.

Vom face mai întâi observația că știința politică a evoluat ca disciplină în cadrul democrațiilor liberale, rezultând de aici o serie de teme fundamentale asupra cărora s-a revenit periodic, într-o abordare cu predilecție juridică sau istorică până la mijlocul secolului al XX-lea, și având o specificitate proprie abia ulterior. Multe dintre aceste teme fundamentale ale științei politice urmăresc evoluția statului și a monopolurilor sale, puterea socială și separarea puterilor în stat, echilibrul puterilor în stat, reprezentativitatea și responsabilitatea politică. Pentru a marca această evoluție în contextul unei analize asupra stării disciplinei (Goodin, 2009) folosea un joc de cuvinte vorbind despre “the state of the discipline and the discipline of the state”.

Studiile de intelligence în cadrul academic, multi-disciplinare încă de la apariție, tind să devină o mișcare de avangardă în măsura în care securitatea ca practică în cadrul democratic al ultimilor douăzeci de ani (democratizarea intelligence-ului ca o consecință) conduce la situații în care funcțiile tradiționale ale statului sunt distorsionate din punct de vedere al percepției și controlului public. Putem vorbi de o atrofiere în măsura în care statul nu mai este singura entitate cu funcții bine definite pentru producerea securității și intelligence-ului. Statul face parte dintr-o rețea de entități, corporații, organizații non-profit, organizații cu obiective politice, care acționează atât independent de stat cât și prin diverse contacte și contracte cu acesta, în și mai ales dincolo de granițele politice tradiționale. Putem vorbi de o hipertrofiere a funcțiilor statului în măsura în care din interacțiunea cu aceste entități, în conflicte sau cooperare, statul democratic poate solicita alocarea unor resurse suplimentare și accesarea unor mecanisme noi pentru politicile de securitate. Reducerea distanței dintre domeniile civil și militar, noile forme de intervenție militară și strategii de dezvoltare post-conflict, sunt exemple ale complexului puzzle în care statul democratic este doar unul din actori (Johnson, 2007).

Într-un astfel de context, în care statul apare alături de alți actori cu relevanță, o știință a politicii înțelese drept spațiul în care se manifestă puterea socială și o ordine publică predefinită (un cadru legislativ predefinit spre exemplu) nu mai este suficientă pentru a surprinde complexitatea interacțiunilor. Actorii din acest cadru, statul fiind doar unul dintre ei, nu se bazează întotdeauna pe ordinea publică pentru urmărirea propriilor interese, trec dincolo de granițele acesteia în acțiuni individuale sau colective în care urmăresc impunerea propriilor interese, prin activism, boicot, lobby, prin campanii de război informațional (Baron, 2003, 2005).

*

Știința politică românească, definită instituțional într-un vid de înțelegere a democrației la nivel de societate, a abordat în mod natural, cu precădere, temele fundamentale ale științei politice, cu valență universală. După două decade de evoluție democratică, contactul cu domeniul studiilor de intelligence poate introduce știința politică românească într-un bazin de probleme ce nu au fost explorate până în prezent dar cu relevanță pentru viitorul acestei discipline. Explorarea acestor teme este o condiție de racordare a științei politice românești la evoluția globală a științei politice și mai mult de atât, o condiție prin care știința politică românească se plasează pe un traseu evolutiv alături de statul român și provocările pe care acesta le are de înfruntat în anii ce vor veni.

REFERINȚE

- Agrell, Wilhelm. (2002) *When Everything Is Intelligence – Nothing Is Intelligence*, Central Intelligence Agency, Sherman Kent Center for Intelligence Analysis, Occasional Papers, Vol. 1, No. 4.
- Almond, Gabriel, and Sidney Verba. (1963) *The Civic Culture. Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, Princeton University Press.
- Axelrod, Robert. (2008) „Political Science and Beyond: Presidential Address to the American Political Science Association”, *Perspectives on Politics*, Vol. 6.
- Baron, David P. (2003) „Private Politics”, *Journal of Economics & Management Strategy*, Vol. 12, No. 1, pp. 31-66.
- Baron, David P. (2005) „Competing for the Public Through the News Media”, *Journal of Economics & Management Strategy*, Vol. 14, No. 2, 2005, pp. 339-376.
- Ben-Israel, Isaac. (1989) „Philosophy and Methodology of Intelligence: The Logic of the Estimate Process”, *Intelligence and National Security*, Vol. 4, No. 4, pp. 660-718.
- Bunge, Mario. (1984) „What is Pseudoscience”, *The Skeptical Inquirer*, Vol. 9, pp. 36-46.
- De Jouvenel, Bertrand. (1961) „On the Nature of Political Science”, *The American Political Science Review*, Vol. 55, No. 4 (Dec., 1961), pp. 773-779.
- De Jouvenel, Bertrand. (1965) „Political Science and Prevision”, *The American Political Science Review*, Vol. 59, No. 1 (Mar., 1965), pp. 29-38.
- Der Derian, James. (1989) „Spy vs. Spy: the Intertextual Power of International Intrigue” in James Der Derian, and Michael J. Shapiro (eds), *International/Intertextual Relations*, Lexington Books.
- Der Derian, James. (1992) *Antidiplomacy: Spies, Terror, Speed, and War*, Cambridge, MA:Blackwell.
- Easton, David, John C. Gunnel, and Luigi Graziano (eds.). (1991) *The Development of Political Science – A Comparative Survey*, Routledge.
- Elster, Jon, Claus Offe, and Ulrich K. Preuss with Frank Boenker, Ulrike Goetting, Friedbert W. Rueb. (1998) *Institutional Design in Post-Communist Societies – Rebuilding the Ship at Sea*, Cambridge University Press.
- Farr, James, and Raymond Seidelman (ed.). (1993) *Discipline and History: Political Science in the United States*, The University of Michigan Press.
- Fesler, James W., Louis Hartz, John H. Hallowell, Victor G. Rosenblum, Walter H. C. Laves, W. A. Robson, and Lindsay Rogers. (1951) „Goals for Political Science: A Discussion”, *The American Political Science Review*, Vol. 45, No. 4 (Dec., 1951), pp. 996-1024.
- Gill, Peter, Stephen Marrin, and Mark Phythian. (2009) *Intelligence Theory. Key Questions and Debates*, Routledge.
- Goodin, E. Robert (2009) *The Oxford Handbooks of Political Science*, Oxford University Press.
- Johnson, K. Loch (ed.). (2007) *Handbook of Intelligence Studies*, New York: Routledge.
- Jones, V. Reginald. (1995). „Enduring Principles – Some Lessons in Intelligence”, Central Intelligence Agency – *Studies in Intelligence*, Vol. 38, No. 5.
- Kahn, David. (2008) „Intelligence Studies on the Continent”, *Intelligence and National Security*, Vol. 23, No. 2, pp. 249-275.
- Knightley, Philip (1989) *The Second Oldest Profession: Spies and Spying in the Twentieth Century*, New York: Penguin.
- Krugman, Paul. (1994) „Competitiveness: A Dangerous Obsession”, *Foreign Affairs*, March/April.
- Lipset, Seymour Martin, and Bence Gyorgy (1994) „Anticipations of the Failure of Communism”, *Theory and Society*, Vol. 23, No. 2, Special Issue on the Theoretical Implications of the Demise of State Socialism (Apr., 1994), pp. 169-210.
- Lowi, J. Theodore. (1993) „A Review of Herbert Simon's Review of My View of the Discipline”, *Political Science and Politics*, Vol. 26, No. 1, pp. 51-52.

- Marrin, Stephen. (2009) „Training and Educating U.S. Intelligence Analysts”, *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 22: 131–146
- Nyce, M. James and Paul Kahn. (1991), *From Memex to Hypertext –Vannevar Bush and the Mind's Machine*, Academic Press, Inc.
- O’Connell, M. Kevin. (2004) „Thinking About Intelligence Comparatively”, *Brown Journal of World Affairs*, 11(1), pp. 189-199.
- Sartori, Giovanni. (1974) „Philosophy, Theory and Science of Politics”, *Political Theory*, Vol. 2, No. 2, pp. 133-162.
- Sartori, Giovanni. (2004) „Where Is Political Science Going?”, *Political Science and Politics*, Vol. 37, No. 4, pp. 785-787.
- Shotwell, T. James. (1921) *Intelligence and Politics*, The Century Co.
- Steele, Robert David. (1992) “Open Source Intelligence Clarifies Global Threats”, *Signal*, September, pp. 65-67.
- Steele, Robert David. (1996) „Creating a Smart Nation: Strategy, Policy, Intelligence and Information”, *Government Information Quarterly*, Vol. 13, No. 2, pp. 159-173.
- Wark, K.Wesley. (1993) „Introduction: the Study of Espionage: Past Present, Future?”, *Intelligence and National Security*, Vol. 8, No. 3 , pp. 1-13.
- Woolsey, R. James, Maj. Gen. Doyle Larson, and Linda Zall. (1995) „Honoring Two World War II Heroes”, Central Intelligence Agency - *Studies in Intelligence*, Vol. 38, No. 5.